

Biserka
Dumbović
Bilušić

Inicijativa za zaštitu krajolika u Hrvatskoj

Krajolik Hrvatskog Zagorja: prošlost, stanje, perspektive,
međunarodna radionica,
Tuheljske Toplice, 21. i 22. 10. 2010.

U Tuheljskim Toplicama je 21. i 22. listopada 2010. održana međunarodna radionica *Krajolik Hrvatskog Zagorja: prošlost, stanje, perspektive* u organizaciji Krapinsko-zagorske županije¹ i Hrvatske sekcije ECOVAST (Europskog vijeća za sela i male gradove).² Na radionici je sudjelovalo sedamdesetak domaćih i međunarodnih stručnjaka i znanstvenika različitih disciplina koji se bave pitanjima krajolika: predstavnika fakulteta i ostalih znanstvenih ustanova, upravnih tijela (državne, županijske i lokalne razine), javnih ustanova, tvrtki, muzeja, škola, turističkih zajednica, razvojne agencije, lokalne akcijske grupe i udruga civilnoga društva.

Neposredni povod za održavanje radionice bio je obilježavanje desete godišnjice donošenja *European Landscape Convention* u Firenci 2000. godine. Hrvatska je bila među prvim zemljama koje su je ratificirale, a *Zakon o*

potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima stupio je na snagu 2004. godine. U Hrvatskoj dosad nisu učinjeni značajniji koraci u njezgovoj primjeni, stoga se iskazuje potreba za inicijativom provođenja učinkovitijih mjera za brigu o krajolicima. Glavni cilj radionice bio je usmjeren na podizanje svijesti (stručne i javne) o vrijednostima i značaju krajolika, potrebi njegova očuvanja te naglašavanju potencijala za održivi razvitak. Kako se u provođenju aktivnosti vezanih uz pitanja krajolika, osim nacionalne, očekuje i regionalna inicijativa, Krapinsko-zagorska županija je jedna od prvih koja je temu krajolika postavila kao ključnu u planiranju razvoja.

Opće je prihvaćen stav da krajolici predstavljaju jednu od najvećih prostornih vrednota i važnu sastavnicu prostornog identiteta Hrvatske. Rezultat su višestoljetnoga uzajamnog djelovanja čovjeka i prirode, kao odraz kulture i vremena svoga nastajanja. (Prema definiciji krajolika iz *Europske konvencije o krajolicima - European Landscape Convention* usvojene u Firenci 2000. godine, krajolikom se smatra određeno područje viđeno ljudskim okom, čija je narav rezultat djelovanja i međudjelovanja prirodnih i/ili ljudskih čimbenika.) Potpisivanjem Europske konvencije o krajolicima/krajobrazima zemlje potpisnice, pa tako i Hrvatska, preuzele su obvezu vlastite krajolike prepoznati i zakonski ih zaštititi, uspostaviti i provoditi krajobraznu politiku koja ima za cilj zaštitu, upravljanje i planiranje krajolicima. Osim toga treba omogućiti sudjelovanje javnosti, lokalnih i regionalnih vlasti, a krajolike je potrebno ugrađivati u sustave i politike

¹ Krapinsko-zagorska županija uključila se u organizaciju ove radionice prepoznajući probleme koji se javljaju u krajoliku županije, ali i kako bi se potaknulo nadležna tijela na donošenje odgovarajućih dokumenata, smjernica, naputaka ili pravilnika o načinu izrade krajobrazne osnove za nacionalnu, županijsku i lokalnu razinu.

² Hrvatska sekcija ECOVAST-a u sklopu međunarodne organizacije ECOVAST International dio je međunarodne mreže nevladinih organizacija CIVILSCAPE koje se bave problematikom očuvanja krajolika. ECOVAST ima stručna iskustva na međunarodnom i domaćem planu, a praktični model identifikacije krajolika primijenjen je i u Hrvatskoj. Više informacija o organizaciji i održanim skupovima (uključujući i radionicu u Tuheljskim Toplicama) dostupno je na stranici www.ecovast.hr

urbanističkog i regionalnog planiranja kao i u politike vezane uz kulturu, zaštitu okoliša, poljoprivredu, socijalnu i gospodarsku politiku.

Do danas u Hrvatskoj nije uspostavljen sustavni, jedinstveni pristup pitanjima zaštite krajolika i primjene *European Landscape Convention*, odnosno *Zakona o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima* (2004.). Problematika krajolika u Hrvatskoj obuhvaćena je u nekoliko temeljnih zakona, kao što su: Zakon o zaštiti prirode (2003.), Zakon o zaštiti kulturnih dobara (1999.), Zakon o prostornom uređenju i gradnji (2007.) te Zakon o zaštiti okoliša (2007.). Osim toga, pitanja krajolika, njegova zaštita i uključivanje u razvitak obuhvaćena su i strateškim dokumentima, od kojih su najznačajniji: Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997.), Program prostornog uređenja Republike Hrvatske (1999.) te Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske (2008.). Iako je Strategija prostornog uređenja RH usvojena prije donošenja Europske konvencije o krajobrazima, u duhu tadašnjih spoznaja o potrebi vrednovanja i obzirnog korištenja cjelokupnog prostora države, a ne samo pojedinih iznimnih predjela, planirala je izradu *Krajobrazne osnove Hrvatske*, kao prostorno-planske podloge za integralnu zaštitu prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti prostora, odnosno identiteta krajolika. Već je tada bilo naglašeno da Krajobraznu osnovu treba uspostaviti i održavati na državnoj, županijskoj i gradskoj/općinskoj razini, pri nadležnim službama prostornog uređenja, uz multidisciplinarnu suradnju službi zaštite prirodne i graditeljske baštine, zaštite okoliša te nositelja relevantnih znanstvenih i stručnih projekata. Bilo je zacrtano da će se krajobrazne podloge koristiti pri izradi dokumenata prostornog uređenja na svim razinama: od države, županija do gradova i općina. *Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti* (2008.) također naglašava potrebu izrade krajobrazne osnove Hrvatske, no još uvijek nije uspostavljena ni jedinstvena metodologija potrebna za njezinu izradu, niti je krajobrazna podloga propisana kao obvezatna podloga za

donošenje prostorno planskih dokumenata, iako je sustav prostornog planiranja osnovni alat za ostvarivanje zaštite i održivog razvitka krajolika.

Zadaci radionice bili su usmjereni na razmjenu znanja i iskustava vezanih uza zaštitu prostornih resursa krajolika (posebice prirodne i kulturne baštine); usvajanje novih stručnih znanja potrebnih za kreativnu suradnju svih sudionika u procesu planiranja i korištenja potencijala krajolika; analizu dosadašnje primjene Konvencije o europskim krajobrazima te analizu dosadašnjih odnosa prema krajoliku, osobito/posebice u procesima prostornog planiranja. Osim rada u četiri tematske radionice, u okviru plenarnih izlaganja domaćih i inozemnih stručnjaka prikazani su primjeri prepoznavanja, vrednovanja i zaštite krajolika u Austriji i Sloveniji, te Krajobrazna podloga Grada Zagreba. Radionice u kojima su aktivno sudjelovali istaknuti stručnjaci koji se u Hrvatskoj bave pitanjima krajolika bile su podijeljene u četiri tematske cjeline:

1. Definicije, značenje i pravni okviri očuvanja i zaštite krajolika
2. Stanje krajolika i prostorno planska dokumentacija u Krapinsko-zagorskoj županiji
3. Modeli gospodarskog korištenja potencijala krajolika u Krapinsko-zagorskoj županiji
4. Međunarodna iskustva u zaštiti i gospodarenju resursima krajolika, mogućnosti suradnje i potencijalni projekti.

U namjeri da potaknu primjenu Zakona o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima i sustavnu brigu o krajolicima sudionici skupa donijeli su zaključke i preporuke koje upućuju nadležnim ministarstvima, javnim i znanstvenim ustanovama, nevladinim organizacijama, županijskim i ostalim nadležnim tijelima zaduženima za pitanja krajolika.

Naglašeno je da Republika Hrvatska treba uspostaviti krajobraznu politiku s ciljem

podizanja svijesti o vrijednostima i potrebi očuvanja krajolika/krajobraza, upravljanja promjenama te korištenju njegovih potencijala za održivi razvitak i kvalitetu života. Postojeće zakone koji uključuju krajolik/krajobraz potrebno je uskladiti sa Zakonom o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima, ujednačiti terminologiju te uskladiti stručne pojmove i njihova značenja koji proizlaze iz temeljnih zakona: Zakona o zaštiti prirode, Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Zakona o prostornom uređenju i gradnji, Zakona o zaštiti okoliša.

U cilju očuvanja obilježja krajolika/krajobraza potrebno je provesti prepoznavanje (identifikaciju), dokumentiranje i vrednovanje krajolika/krajobraza države i svih županija izradom *Krajobraznih osnova* u kojima će se odrediti mjere zaštite te način upravljanja promjenama. Za potrebe izrade krajobraznih osnova na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini treba uspostaviti jedinstvene kriterije i standarde prepoznavanja, dokumentiranja, vrednovanja i zaštite krajolika. Važno je naglasiti da se krajobrazna osnova izrađuje u okviru multidisciplinarnog stručnog tima (prostornih planera, povjesničara, arhitekata, etnologa, krajobraznih arhitekata, šumara, agronoma, geografa...), i treba biti podloga za izradu strateških i planskih

dokumenata te za izradu prostorno planske dokumentacije svake jedinice lokalne samouprave.

Prepoznavanje i zaštita osobito vrijednih krajolika ne znači onemogućavanje njihovog razvoja, naprotiv potencijali krajolika mogu se koristiti za razvoj na primjer: selektivnih oblika turizma na bazi potencijala kulturne i prirodne baštine, ekološki i gospodarski održive poljoprivrede, obnovljivih izvora energije i sl. Pri tome je važno u što većoj mjeri koristiti mogućnosti uključivanja krajolika u mrežu europske suradnje putem prekograničnih i ostalih međunarodnih projekata, u stručnoj i znanstvenoj podršci, umrežavanju i razmjeni iskustava na zaštiti i upravljanju krajolicima, što omogućuju ratificirani međunarodni sporazumi i dostupna sredstva iz europskih fondova. Posebno se naglašava potreba uključivanja lokalne zajednice i stanovnika u procese zaštite, planiranja i uređenja krajolika, jačanje uloge lokalnih udruga i stanovnika u svim fazama planiranja i donošenja odluka koje se tiču njihovoga neposrednog životnog. Provođenjem programa edukacije o obilježjima i vrijednostima krajolika na svim razinama obrazovnog procesa osigurat će se široka podrška i budućnost za učinkovitost provođenja zaštite krajolika. ✕